

Мартин Лутер

ТРАПЕЗНИ СЛОВА

София, 2024

Преводът е направен по изданието:
Martin Luthers Tischreden. A. Frederking (Hrsg.).
Deutsche Bibliothek in Berlin, o.J., ca. 1930
и сравнен с изданието
M. Luther, Werke, Tischreden 1531–1546, K. Knaake (Hrsg.),
Weimar H. Böhlau, 1912–1921.

На корицата: портрет на Мартин Лутер, направен от Лукас Кранах Стари

© Издателство „Изток-Запад“, 2024

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде
размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното
съгласие на „Изток-Запад“.

© Димитър Денков, превод, предговор и бележки, 2024

ISBN 978-619-01-1499-4

МАРТИН
ЛУТЕР

ТРАПЕЗНИ СЛОВА

или беседи на доктор Мартин Лутер, както той дълги години ги водеше с учени хора, а също с чужди гости и сътрапезници, съставени според основните положения на християнската ни вяра, наред с всякакви изяви на нашата религия, както и с основни въпроси и отговори, а също със забележителни истории и най-разни напътстващи поучения, утешения, съвети, предупреждения и свидетелства, събрани най-напред от магистър Антон Лаутербах и след обсъждане на общи места с много други учени издадени от Йохан Аурифабер

Превод от немски
Димитър Денков

И като се наситиха, каза на учениците Си: Съберете останалите кърпеи, за да не се изгуби нищо.

Иоан. 6:12

Съдържание

Предговор

	<i>Димитър Денков</i>	7
I.	За Божието Слово, или за Светото Писание	19
II.	За Божиите дела.....	40
III.	За Сътворението	67
IV.	За света и вида му	80
V.	За идолопоклонството.....	96
VI.	За Христос, Господа наш.....	99
VII.	За греха.....	110
VIII.	За свободната воля.....	115
IX.	За Светия Катехизис	117
X.	За закона и Евангелието	121
XI.	За вярата в Христос, единствено която оправдава пред Бог	126
XII.	За добрите дела	135
XIII.	За молитвата	139
XIV.	За вярата и твърдостта в учението	142
XV.	За Светото Кръщение.....	144

XVI.	За тайнството на олгара, истинското тяло и кръвта Христови.....	146
XVII.	За Християнската църква.....	150
XVIII.	За призванието, или за църковните служители	153
XIX.	За дявола и делата му.....	172
XX.	За изкушенията.....	175
XXI.	За антихриста, или за папите	188
XXII.	За писанията на противниците	196
XXIII.	За монасите, техния живот и хубавите им дни	198
XXIV.	За съборите и епископите	201
XXV.	За традициите	203
XXVI.	За церемониите	205
XXVII.	За литургията	207
XXIX.	За Христос и християнския живот.....	224
XXX.	За лицемерите и мнимите братя	226
XXXI.	За истинското богослужение.....	229
XXXII.	За брака	231
XXXIII.	За благородниците, висшестоящите и князете.....	241
XXXIV.	За крале, князе и господари.....	247
XXXV.	За неединството.....	258
XXXVI.	За болестите и техните причини.....	261
XXXVII.	За смъртта	263
XXXVIII.	За възкресението на мъртвите и за вечния живот	269

XXXIX.	За проклятието и ада.....	272
XL	За съдния ден.....	273
XLI.	За църковните събори.....	275
XLII.	За райхстаговете, съветите и събранията относно верските дела.....	279
XLIII.	За книгите от Новия завет.....	286
XLIV.	За войните, умелите пълководци и герои.....	288
XLV.	За защитата и самозащитата.....	291
XLVI.	За благородниците.....	294
XLVII.	За юристите.....	297
XLVIII.	За училищата и университетите.....	302
XLIX.	За музиката.....	311
L.	За астрономията и звездите.....	314
LI.	За ученето.....	317
LII.	За учените.....	319
LIII.	За евреите.....	325
LIV.	За турците.....	328
LV.	За разни страни и градове.....	331
LVI.	За призванието.....	340
LVII.	За дворцовия живот.....	343
LVIII.	По разни теми.....	347

Предговор

На 13 юни 1525 г. Лутер се жени за Катарина фон Бора, една от избягалите във Витенберг преди две години от манастира Нимбшен монахини; тя е шестнайсет години по-млада от него; кумува старият приятел, илюстратор и издател на някои от книгите му и негов портретист Лукас Крапах Стари, който ще стане кръстник и на първия им син. Бракът, в който се раждат шест деца, не се приема добре от техните приятели не защото имат някакви особени предразсъдъци за семейство на обрekli се някога на безбрачие хора; те се опасяват, че той ще отклони Лутер от реформационното му дело и от обичайните им срещи в кръчмите, където се обсъждат всякакви въпроси: от непорочното зачатие при днешните девизи през глупостта на князете и професорите до пороците на папата и уроците от турците. Всъщност страховете се оказват напразни.

Делото е завършено в основната си част: Лутер е широко известен с 95-те тези от 1517 г. и дейността си по реформа на Църквата, с многото си писания за истинското християнско устройство на верската общност и реда в държавите, с многотиражните издания на Новия и Стария завет, преведени на немски от него в замъка Вартбург с помощта на приятели и студенти от университета във Витенберг. Поредицата издания на тези преводи и бързото им изкупуване от все по-увеличаващия се брой привърженици и противници на Реформацията дават достатъчни приходи за по-спокойно съществуване. То е осигурявано и от германски князе и херцози, виждащи в Лутер важен съюзник в борбата им за по-голяма самостоятелност от Църквата и императора на Свещената Римска империя на германската нация, а също и срещу крайните привърженици на

върщането към християнските първоначала в комуни, основани на пълно равенство и имуществена общност. Яростните му тиради срещу бунтуващите се селяни и техните водачи, някои от които са някогашни негови привърженици като Томас Мюнцер, са предостатъчно основание той да бъде още повече закрилян и търсен за съвет по всякакви въпроси от владетелите на множество германски държави, общински съвети на свободни градове и техните съюзници в борбите им срещу папските наместници и императора.

Това осигурява донякъде спокоен семеен живот, за чието финансово добруване се грижи Катарина, която наред с грижите за шестте им деца и още шест на овдовялата сестра на Лутер върти все по-разширяващото се домакинство. В къщата постоянно се отдават стаи под наем на студенти, та да се допълва семейният бюджет, наред с постоянно увеличаващия се брой гости от множеството германски и италиански градове и държави, Англия, Унгария, Франция и Испания, идващи да се срещнат с отлъчения от папата и да беседват по всякакви въпроси. Най-постоянни са почти всекидневните събирания около траpezата на приятели и колеги, които могат пак да беседват, както са го правели преди в университета, след проповед или из хановете, когато придружават Лутер в непрестанните му посещения на реформирани църкви и общини. Сред най-близките изпъкват Филип Меланхтон, Юстус Йонас, Вайт Дитрих, Каспар Крусигер, Йоханес Бугенхаген, Йоханес Форстер. Мнозина от участващите в тези разговори описват и препращат на съмишленици разискванията в писма, като в повечето случаи се опират на Лутеровия авторитет и възпроизвеждат не само тезите, но и цялото богатство на езика и характерния стил на водача на Реформацията. За всички тях това е своеобразно продължение на апостолските послания, с което се разширява влиянието на истинската християнска вяра, възстановена от пораженията, многовековно нанасяни от Римската курия и папите с превърщането на Църквата в лихваро-търговско дружество и строителна компания за разкошни дворци. Това е убеждението, постоянно следвано от Лутер след 95-те тези от 1517 г., което се дължи и на опита му още от дете: за него молитвата пред простата семейна икона, донесена от ми-

нюрското село на баща му, е по-чист израз на вяра от натруфената проповед в градската църква.

Един от най-късните участници в тези събирания около трапезата е последният университетски асистент на Лутер, редактор и преводач на негови издания. Роден като Йохан Голдшмид, той превежда според тогавашната мода фамилията си на латински: Аурифабер, като към това най-често се прибавя и Вимарензис, т.е. от Ваймар, за да не се объркава с активните реформатори със същото фамилно име от Кьонигсберг. Аурифабер е особено близък с Лутер през последните години от живота му; живее у тях, работи върху издаването на лекционни записки, проповеди и преводи от латински на някои ранни произведения. Заедно с Юстус Йонас той придружава учителя си при последното му пътуване до Айслебен, където Лутер умира на 18 февруари 1546 г. Тази близост и вяност е основание на издателите да търсят Аурифабер за разчитане и подготовка за печат на множество произведения, както и на събиранията от него сведения за живота и делото на Лутер. Под редакция на Аурифабер се публикуват последните Лутерови проповеди; в негов превод от латински на немски са няколко тома писма, статии и проповеди от 1516 г. нататък, но най-завладяващата го работа е събиране на спомени и записки от участници в разговорите около масата. Особено много са записките на Антон Лаутербах, отличен Лутеров студент, близък приятел и сред най-честите гости в дома му след 1531 г., покрай другото вероятно защото и той като учителя си се е оженил за избягала от манастир монахиня. Тези връзки продължават в много писма между двамата, както и в тези с Филип Меланхтон, в които често се възпроизвеждат трапезните събеседвания. Не по-малко важни са и записките на Конрад Кордатус, който всъщност е първият, записващ разговорите на самата маса в дома на Лутер и в по-четивен текст ги препраща в писма до съмишленици.

Аурифабер се заема да събере тези спомени, разкази и писма. Почти всички са на особен немско-латински, тъй като самите разговори са вървели така; нерядко това е бил единственият начин сътрапезниците да разбират тюрингския диалект, на който са говорели Лутер и земляците му, преди да бъде наложен в

църквите, нововъзникващите народни училища и университети. Следствие на тази самоотвержена работа по събиране, превеждане и нерядко съчиняване на едни разговори с положения от други е появата през 1566 г. в Айслебен на книга под обичайното за времето обяснително заглавие *Трапезни слова, или беседи на доктор Мартин Лутер, както той дълги години ги водеше с учени хора, а също с чужди гости и сътрапезници, съставени според основните положения на християнската ни вяра, наред с всякакви изяви на нашата религия, както и с основни въпроси и отговори, а също със забележителни истории и най-разни напътстващи поучения, утешения, съвети, предупреждения и свидетелства, събрани най-напред от магистър Антон Лаутербах и след обсъждане на общи места с много други учени издадени от Йохан Аурифабер*. Същата година излиза и латинска версия на *Трапезни слова*, а в Нюрнберг се публикува книгата на Йохан Матезиус, студент и близък приятел на Лутер, под не по-малко описателното заглавие *Истории за достопочтения и благословен от Бога скъп боголюбив Богу мъж доктор Мартин Лутер от рождението му нататък за неговото учение, живот и смърт, всичко добре подредено по години и както са се случавали едно след друго нещата, представено от стария господин М. Матезиус за всички нас година преди блажената му смърт*. В нея също се появяват множество сведения за разговорите около масата, поради което погрешно се смята, че това е първото издание на *Трапезни слова*, макар книгата на Матезиус да няма нито заглавието, нито успеха на тази на Аурифабер. Тя бързо се препечатва два пъти през 1567 и четири пъти през 1568 г., като след това има над двайсет различни издания, към които се прибавят постоянно откривани записки от други участници в разговорите.

Това води до неимоверно набъбване на *Трапезни слова*, за което твърде много допринасят откривани и публикувани записки на събеседници дотам, че във Ваймарското академично издание на Лутеровите произведения, започнало през 1883 г. и завършено едва през 2009 г., те обхващат шест тома и 7075 беседи, представени в записки, писма и спомени на различни участници: Йоханес Матезиус, Антон Лаутербах, Каспар Хайденрайх, Георг Рьорер, Йохан Шлингхауфен, Йохан Аурифабер и др.

Постоянно се правят и отделни издания, някои от които са тематично насочени и засягат само определени въпроси и съответните Лутерови отговори. Наред с Библията за около три века *Трапезни слова* са сред най-издаваните немски книги и имат важна роля във формирането не само на светогледните нагласи по всякакви теми, но и на езика. Благодарение на тях много типично Лутерови изрази придобиват статута на автентичния верски израз и народната мъдрост. За това особено допринасят буквари и читанки, в които стоят поучителни истории и изрази от тези разговори наред с литографии от онова време на Лутер и сътрапезниците му. Близо век след появата *Трапезни слова* биват преведени на английски през 1652 г., което наред с многото преиздания и преработки допринася за разпространението им из Новия свят, превърнал се покрай Трийсетгодишната война и преселването на много германски верски общности към него в център на протестантството.

Днес различни версии на *Трапезни слова* имат преводи на над 30 езика и са един от източниците за разбиране, обсъждане и осъждане на Лутеровата реформация. Напоследък те не се радват на особена почит, подлагат се на нелепи обяснения и критики, прередактиране и цензуриране с оглед на новопоявили се вечни истини, тъй като в тях често се изразяват непоколебими твърдения, намиращи се в остро противоречие с налаганата идеология на толерантността и милото схващане за Бог и религията като изрази на благодет, кротост и добрина, особено когато това е изгодно на тъй грижливо предпазващите от истината за миналото и запазване на интересите им в бъдещето. На всички тях Лутеровото „Аз стоя тук!“ е достатъчен повод той да бъде изместван към забравата, а *Трапезни слова* да са обект предимно на лингвистично-сравнителни занимания. Без тях обаче трудно би се разбрала не само германската история през последните векове, но и тази на човечеството, колкото и наивно да изглежда това с оглед на тъй далечните теми и вълнения на събеседниците около масата на доктор Мартин Лутер във Витенберг и из хановете, където той винаги е бил придружаван от хора, записващи и препращащи с трепет неговите слова и тяхното разбиране като поучение за достоен живот.

* * *

Този превод на *Трапезни слова*, основан на изданието на Фредеркинг от началото на ХХ в., е първото по-пълно тяхно представяне на български език. Досега са били превеждани само някои от беседите: от Сташимир Джамджиев една трапезна беседа според версията на Хайне в „Към история на религията и философията в Германия“ в Х. Хайне, Философска проза, София: Наука и изкуство, 1982; двацет и седем от Вили Брюкнер в подборка от *Трапезни слова* в *Оратори на немската Реформация*: Мартин Лутер, Томас Мюнцер, София: Наука и изкуство, 1984. Забележителна е липсата им в бездруго оскъдните български трудове по история на немската литература и култура, независимо от силното германско влияние у нас поне до края на четирийсетте години на ХХ век. Това би могло да се обясни както с характерното за православието пренебрежение към протестантските и католическите версии на християнството, така и със затуването на Лутер от негови наследници, които изглеждат доста по-приемливи за добрия вкус и ученото приличие. Тук с особена сила се намесва и дългогодишно налаганата у нас идеологическа традиция, която разглежда немската философска класика като един от стълбовете на научния светоглед, намерил автентичния си израз в марксизма-ленинизма.¹ След нейното забравяне по характерния начин, според който в българската история и политика се сменят и винаги вечните съюзници, набързо навлязоха все по-модерни мислители и теми, а Лутер продължи да се мярка в набързо съставени и превеждани от английски брошури за различни протестантски църкви.

Запълването на тази липса е един от мотивите за превода на *Трапезни слова*, който се води и от надеждата, че така българският читател ще има по-ясна представа за особено важна за историята и културата мисловна тенденция, чието минало не е чак дотам погинало, макар днес нейният родоначалник да не изглежда особено приемлив. Това е тенденцията, изразявана от Лутер в неподчи-

---

¹ По-обстойно по тази тема вж. в книгата ми *Немска класическа философия*. От тезите на Лутер до тезисите на Маркс, София: Изток-Запад, 2023. (Всички бележки са на преводача, освен ако не е посочено друго.)

нение на вековни авторитети и световни центрове; в убедеността за собствената правота и непоколебимост пред заплахите от временно силните; в решителността, че когато твърдо стоя тук, не бих позволил никому да ме помести; и най-накрая във вярата, за която Вапцаров благодарение и на протестантското си възпитание ще каже: „Тя е бронирана здраво в гърдите и бронебойни патрони за нея няма открити! Няма открити!“ Дори и да не си вярваш в религиозния смисъл на думата, това е основание за същинско съществуване чрез саможертва, която никак не е символична, макар да се онагледява във верски символи. Дотолкова в нея се изразява и особена антропологическа константа, независимо от изповядваната вяра. Лутер е един от класическите изразители на подобна нагласа и *Трапезни слова* са нейно ярко свидетелство.

Извън тази патетика, която трудно може да се избегне, когато става дума за Лутер, са нужни и няколко по-кратки обяснения. Първото засяга езика. Да се предаде днес автентичният Лутеров език и този на неговите събеседници е особено трудно дори и затова, че много от използваните изрази исторически са се променяли и са натоварени с по-късни значения и смисли. Техните български съответствия лесно отклоняват разбирането, особено ако се поддадем на изкушението да се архаизират и буквализират. Затова преводът се води по по-късните издания на *Трапезни слова*, където много от използваните латински термини са дадени на немски, като са оставени само онези, които не затрудняват особено съвременния читател, макар да са били обичайни за сътрапезниците в средата на XVI век.

Второто обяснение засяга подредбата на Словата. Тук те са представени тематично, а не хронологично, тъй като в голяма степен Лутеровите схващания не са се променяли поне от 1517 г. нататък, а след неговите преводи на Новия и Стария завет се крепят на убеждението за автентичността на немския им израз, чиято близост до Божествената мъдрост не отстъпва на тази в еврейския, гръцкия и латинския. Така идва и третото обяснение, което отново е свързано с невъзможната дословност на превода. Всички цитати от Библията тук се дават по каноничното издание на Светия Синод на Българската църква от 2010 г., в което почти без изключение цитираните места точно дават смисъла и значе-

нието на привежданите от Лутер и неговите събеседници места от Писанието, което те несъмнено знаят наизуст и не се позовават на съответните книги, евангелия и притчи. Също така те познават добре споменаваните в беседите лица и случки, поради което ги приемат за саморазбиращи се, когато с тях се онагледяват обсъжданите теми. Това е невъзможно за днешния читател и затова се наложиха много бележки под линия, в които се дават кратки сведения за хора и събития, за да се получи по-ясна представа за обсъжданите въпроси. Това се прави твърде рядко в досегашните преводи и издания на *Трапезни слова*, но е необходимо за днешния читател не само заради разбирането им, а и за придобиване на усет за исторически контекст и неговата употреба, която често заличава отделни лица и събития и ги пренася в една бързо размиваща ги универсалност. Понякога тя съвсем не е възвишена. Много от трапезните слова са породени от Евангелски притчи, лични преживявания, народни приказки и типично Лутерови заделки и грубости, които ни представят живия израз на мисловността му. Нейното точно словесно възпроизводство невинаги е възможно, особено когато става дума за поетичните ѝ изрази, тъй свойствени за Лутер с обяснението на възвишени понятия с просторечия, народни притчи и поговорки. В тези случаи са търсени възможно най-близките наши съответствия, които запазват смисъла с различаващи се от оригинала словоупотреби. Впрочем това е характерно за всеки превод, който винаги е и тълкувание. Самият Лутер позволява това, тъй като и за него преводите му са „немскуване“ на образец, възможно да бъде изразен на всеки друг език, но тъкмо в родния той придобива същинската си сила. Дали тази сила на Лутеровата мисловност е възможна и на български е въпрос, чийто отговор би могъл да даде читателят, подтикнат за размисъл, разтуха, радост и яд от този превод на малка част от *Трапезни слова*. С това най-накрая се изразява надеждата, че така се откриват възможности за различни разбирания, които не са длъжни да се съобразяват с превода, а най-вече с отделните теми и личното им осмисляне, за което непоколебимо настоява Лутер.

Димитър Денков

ТРАПЕЗНИ СЛОВА

I.

За Божието Слово, или за Светото Писание

За Светата Библия

Достопочтеният господин доктор Мартин Лутер се обвърна веднъж към господин Филип Меланхтон², а също към доктор Юстус Йонас³ и другите на масата, казвайки за Библията, или Светото Писание, следното:

---

² Филип Меланхтон (1497–1560), роден в Бретен, син на Георг Шварцера и Барбара Ройтер, отлично образован от чичо си Йоханес Ройхлин, който променя фамилното име с модерния за времето буквален превод на гръцки; Меланхтон е професор по гръцки език във Витенберг, първоначално посрещнат хладно и с насмешки от Лутер и приятелите му заради ниския ръст, заекване и харесване на италианските ренесансови творци. По-късно се сближава с Лутер и помага при превода, редакцията и изданията на Библията. На Меланхтон се дължат изданията на множество Лутерови творби, както и първите програми за проповед и обучение на немски език в общинските училища, гимназии и университети в Магдебург, Ейслебен и Нюрнберг; всепризнат съратник и наследник на Лутер като теоретичен водач на Реформацията.

³ Юстус Йонас (1493–1555), роден като Йобст Кох в Нордхаузен, следва свободни изкуства в Ерфурт и право във Витенберг, професор по църковно право, близък до хуманистите около Еразъм Ротердамски. Като ректор на университета в Ерфурт налага по-свободен теологичен стил. Сближава се с Лутер, който съдейства за преместването му в университета във Витенберг. Чете лекции по теология на латински и немски език, помага в превода на Библията и при обсъжданията в райхстаговете във Вормс и Аугсбург за устройството на германските държави и Църквата. Сред най-близките съратници на Лутер в символични събития, каквито са напр. бракосъчетанията между монаси и монахини; той е от първите, нарушили тази църковна забрана. Йонас е до смъртното легло на Лутер през нощта на 18 февруари 1546 г. в Мансфелд, чете посмъртната проповед и придружава ковчегата с тялото му през Хале и Битерфелд до Витенберг.

Тя е като голяма обширна гора, дето растат много и разни дървета, от които човек може да бере всякакъв плод и поука. Така е, понеже Библията изобилно ни дава утеха, поука, посока, вещание, предупреждение, заплаха, обещание и прочее. И в тая гора няма дърво, което да не съм видял и разклатил, та да падне и да си взема някоя ябълка или круша.

А друг път доктор М. Лутер рече:

Истина ви казвам: от много години насам чета по два пъти Библията; и понеже тя е голямо, мощно дърво, а пък думите ѝ клони и клонки, раздрусвам всяка клонка и разплитам всяка брънка, щото много искам да узная какво има и какво може да се роди; и винаги все някоя ябълка или круша ме тупва по главата.

Текстът на Библията трябва да се чете прилежно и да се остава при него като при единствено здрава в истината си основа

В дома на доктор Мартин Лутер веднъж дойде синът на един почитан доктор, благоприличен, прилежен и спретнат студент, който не се отдаваше на възвишени неща, нито пък витаеше из облаците, а се задоволяваше с дреболии и с най-основното, оставайки все при него, сиреч при овладяване на правото – защото тъкмо това следваше най-прилежно. И понеже сътрапезниците на господин доктор Мартин Лутер обсъждаха прилежанието на момъка, доктор Мартин рече:

Туй той го прави несъмнено по бащин свет и поръка. Защото когато някой положи здрава основа и владее добре текста така, че да стане добър тълкувател, той има твърд, на която сигурно стъпва, и не е вятърничав, а и не лъже. Това е твърде необходимо и за един теолог; с текста и откъм основата на Светото Писание аз превъзможвам и побеждавам всичките свои противници, докато те навлизат там в просъница, поучават и пишат все откъм усета си и според разума и мислят, че всичко около Светото Писание е леснотия – досущ като фарисея, дето мислел, че ще му се случи набързо това, което Господ Исус Христос рекъл на

Лука: тъй постъпвай и ще бъдеш жив⁴. Защото вятърничавите и мечтателите нищо не разбират от Писанието, а прелитат през него в заблуда с неясните си, чак неприлични и безсъвестни книги, които сами са си ги измислили.

Накъсо: който добре схваща писаното, той е истински проповедник. И това е моят най-добър и християнски съвет: черпи вода от извора, сиреч чети прилежно Библията. Защото който здраво стъпва върху текста и винаги прави това, той ще стане добър, превъзходен теолог, понеже една дума или изречение от Библията струва много повече от увъртания и писания, които са безсилни и заплетени, пък и не са остен за душата.

Библията е водителка на всички изкуства

Трябва – *рече веднъж доктор Мартин Лутер* – само да не загубим Библията, а да я четем прилежно и проповядваме със страхопочитание към Бог; защото, когато тя трае, цъфти и се тълкува правилно, тогава всичко е добро и с радост расте. Така е, защото тя е водителката и царицата на всичките способности и изкуства; с чорапа на теологията никога не съм бос.

Стихче от доктор Мартин Лутер за Новия завет

*Заветът, благородна книга,
най-бързо мъдростта постига.
Изкусно, който го следи,
Бог ще го възнагради.
Защото Божието Слово
е вечно и за рай готово.
И ние трябва в тоя свят
да Го държим като комат,
та да ни пази от смъртта
и да укрепва вечността.*

---

⁴ Лук. 10:27.

**Друго стихче на доктор Мартин Лутер за думите
в псалма: *Beati omnes, qui timent Dominum*⁵.
Намерено в библиотеката на Еразмус Саркцериус⁶
сред записките от Лутеровите лекции**

*Туй слово истинно остава
дори когато е далечно,
като прашинка не изчезва,
а осъзнато е и вечно.
Не се бои от адско войнство,
не чезне в прехода на дните,
запазва своето достойнство
и ни показва съдбините,
та да говорим най-открито
и да признаваме със вяра,
че Бог ни пази упорито
със съвест и без изневяра.*

Да се разбира Светото Писание е трудна работа

Доктор Мартин Лутер казваше: Дори и да съм вече стар доктор по Светото Писание, не съм напуснал детството си и все още не разбирам правилно десетте Божи заповеди, Символа на вярата и Отче наш; нито мога да ги изуча, нито мога да ги изследвам, а всеки ден се уча от тях и се моля върху Катехизиса със сина си Ханзен и дъщеричката ми Магдалена. Че кога се разбират напълно и изцяло дори само първите слова в Отче наш, още щом кажем: Ти, Който си на небето? Защото ако разбирах и вярвах дори единствено от тези първи слова, че Бог е сътворил небето, земята и всички създания и ги има под ръката и властта Своя и е мой Отец, то сигурно бих заключил, че аз също съм господар небесен и земен, ще рече, че и Христос ми е брат, и всичко е мое.

⁵ Блажени всички, боящи се от Бога (лат.).

⁶ Еразмус Саркцериус (1505–1559), роден в Аннаберг, учи теология в Лайпциг и Витенберг, където се сближава с Лутер и Меланхтон. Автор на популярни изложения на реформационните идеи, които разпространява в Австрия и Югозападна Германия като проповедник и главен интендант в Мансфелд.

Гавраил щеше да ми е роб, Рафаил – кочияш, а всичките ангели – слуги за всякакви нужди, понеже са ми дадени от моя Небесен Отец да ме пазят по пътя ми земен, та да не се спъна в някой камък.

Но за да се изпита и запази тая вяра, ще е по-добре небесният Отец да ме прати в тъмница или да ме удави в река, та да се види и да се разбере как и колко проумяваме тези слова и как нашата вяра се мята като риба на сухо и колко голяма е слабостта ни. И тогава започваме да се съмняваме и да се питаме: Кой знае дали е истина писаното в Светото Писание?

Затова единствената най-трудна думичка в Светото Писание е „твой“ или „наш“, както се вижда в първата заповед: Аз съм Господ, Бог твой. Еретиците, както и Кампанус⁷, наричаха това плерофория, пълнота и яснота в учението, именно вродената и предполагаемата гордост на сърцето и убеждението, че човек винаги твърдо се осланя на ума и сетивата си, схванал е и пренесъл всичко това в Писанието според разсъдъка си.

А друг път доктор Мартин Лутер рече: За някои сякаш на света не би могло да има по-лесно умение от това да се разбират теологията и Словото Божие; защото чедата Божии и всяко от тях искат да ги смятат за такива, сякаш са изучили изцяло и напълно добре са разбрали Светото Писание и катехизиса.

На това той отвърна, че има още много да се прави, казвайки:

Ако теологията щеше да ми е толкова лесна, бих си отрязал всички пръсти, щях да оставя само три, та да пиша. А Словото Божие уморява, още повече и мъдруването, и измайсторяване-

---

⁷ Йохан Кампанус (1500–1574) е теолог и проповедник, анабаптист, привърженик на Реформацията и радетел за обединението на протестантските църкви и общини; в книгата си от 1532 г. *Божествено и Свето писание, затъмнено от време оно и обезплатено чрез неизцеляващо учение и учени, подложено на възстановяване и подобрене от многоучения Йохан Кампанус* (Göttlicher und Heiliger Schrift, vor vilen Jaren verdunckelt und durch unheylsame Lere und Lerer verfinstert, Restitution und Besserung durch den hochgelehrten Johannem Campanum) обосновава триединството като тъждеството между Отец и Син, при което Светият Дух е действие на сили, а не лице. Лутер отхвърля поканата му за диспут с Цвингли по теоретични и устройствени въпроси. Един от доводите за „безумието“ на учението му е, че на стари години изпада в умопомрачение и не знае кой е.

то, но пък всеки скоро го научава. Открием ли се така в света, трябва да си останем такива; обаче, както е речено, накрая човек се открива най-добре, защото *in fine videbitur, cuius toni*.⁸

За незачитането на Словото Божие

Веднъж доктор Юстус Йонас разказваше пред господин доктор Лутер за един благородник, държавен служител в Майсен, който не се грижел за нищо друго, освен да трупа колкото се може повече пари, имоти и съкровища, и дотам се заслепил от тая си страст, че никак не зачитал Петокнижието Мойсеево. Този същият отвърнал на курфюрста на Саксония, херцог Йохан Фридрих, който надълго споделял с него княжеската си милост, идваща от Евангелието, казвайки: Милостиви господарю, Евангелието няма нищо общо с милостта Ви. Тогава доктор Мартин Лутер попита: А имало ли е и трици? И разказа една басня: „Веднъж лъвът поканил на гости всички животни и накарал да им приготвят вкусни прекрасни ястия; поканена била и свинята. Като им донесли вкусно ухаещите блюда, свинята рекла: а има ли и трици?“ Такива сега са и нашите епикурейци. В църквите ние, проповедниците, им поднасяме най-прекрасната и вкусна храна, вечно блаженство, опрощение на греховете и Божия милост, а те рият със зурла и ламтят за пари; за какво са ѝ на кравата мускатови орехи, след като най-вкусно ѝ е сеното?

Същото се случило веднъж с чадата му в църквата и на един пастор, Амбросио Р. Когато той ги помолил да дойдат и да се вслушат в Словото Божие, те му рекли: о, да, скъпи пасторе, ако изтъркаляте ей сега в църквата пълна бъчва бира и ни поканите да я изпием, ще дойдем с най-голяма радост.

Във Витенберг Евангелието е като дъжд, падащ в река; няма много полза от него; падне ли обаче в сухо поле, където посевите трудно растат и вехнат, прегаряни от слънцето, то такъв дъжд събужда земята и я прави плодородна.

---

⁸ Накрая става ясно как всичко звучи; много използван от Лутер израз в смисъл „накрая става ясно как бие камбаната“, зает от трактата на Адам от Фулда (1445–1505) *За музиката*.

В Лохау казали на доктор Мартин Лутер, че в епископията на Вюрцбург имало 600 богати духовници, но пък си нямали епископ. Тогава доктор Лутер рекъл: Нищо добро няма да дойде от това; същото ще ни се случи, ако продължаваме да се отнасяме така небрежно към Словото Божие: и слугите Му ще правят същото. После доктор Лутер продължил: Ако исках сега да съм богат, нямаше да искам да проповядвам. Веднъж, когато селяните били попитани защо не искат да изхранват духовните си настояници, а пък плащали на краварите и свинарите, те рекли: да де, на нас ни трябва пастир, ама за кравите; няма как да си го спестим, докато може да минем и без проповедник.

Виж, стигнахме дотук, понеже сме живи! Какво има да става след смъртта ни? В това много помогнаха антиномиците, които направиха още по-нахални сърцата в тяхната сигурност. И сега виждам едно още по-голямо нахалство в тези антиномици, в тези врагове на закона, когато под булото на доверието към Божието състрадание правят само това, което им харесва. Все едно че един вярващ не може да бъде грешен, а само те са прави, блажени и вярващи, понеже не се нуждаят от проповеди на закона. Защото те си позволяват да мечтаят, сякаш Църквата им е толкова права, колкото е бил прав и Адам в рая, комуто като откровение се е стоварил гневът Божи, когато чул: „От всяко дърво в градината ще ядеш, а от дървото за познаване на добро и зло, да не ядеш от него; защото, в който ден вкусиш от него, бездруго ще умреш.“⁹

Хората дръзко се противят на Словото Божие

Доктор Мартин Лутер веднъж рече: Ако отначало, като започнах да пиша, знаех това, което научих и видях досега, а именно че хората са тъй враждебни към Словото Божие и Му се противят, сигурно щях да си замълча; защото никога не бих бил толкова смел, та да нападам тъй остро папата и да дразня всякакви хора. Мислех, че те съгрешават само от незнание и човешки страсти, не разбират сами себе си, иначе не биха дръзнали нарочно да по-

---

⁹ Бит. 2:16–17.

тъпкват Словото Божие; Бог обаче ме изведе оттам като оня кон с капаци, дето не виждал другите, втурнали се към него.

А по-нататък докторът каза: Твърде рядко едно добро дело идва и се случва от мъдрост или от предпазливост, а всичко трябва да става като в лудост или от незнание. Така бях издърпан с косите си към ученост и проповед; ако тогава знаех това, което зная днес, нямаше да стигнат десет коня, та да ме домъкнат до тук. Тъй се жалват Мойсей и Йеремия, че са били излъгани; пък и никой не би си взел жена, ако добре знаеше какво трябва да се прави в брака и как се върти къща. *На което Филип Меланхтон отвърна как най-прилежно е проучил историите и накрая забелязал, че никои велики дела не са рожба на стари хора; млади са били Александър Велики и свети Августин; после човек става твърде мъдър, а като е стар, все повече размисля, вместо да прави нещо. Тогава доктор Лутер рече:* Млади момци, бяхте ли умни, дяволът нямаше как да се справи с вас; но понеже не сте, се нуждаете от нас, дето вече сме стари. Нашият Господ Бог нищо не върши силом, както е речено: беше ли старостта силна, а младостта – умна, всичко щеше да е безценно. Безумни са вдъхновените благородни младежи, Икари, Фаетони, които витаят в небесата, диви кози, дето се катерят все по-нагоре и никъде не спират, искат да откъснат дванайсетте апостоли от тялото Негово, защото стигали само девет чудновати умове, каквито бяха Цвингли¹⁰ и Еколампадий¹¹.

¹⁰ Улрих (Хулдрайх) Цвингли (1484–1531), швейцарски теолог, водач на реформаторите в Цюрих и един от основателите на протестантството, привърженик на широко тълкуване на Писанието със силна социална насоченост и съответни нравствени закони, разширяващи и надхвърлящи Божиите заповеди. Водената от него група превежда отново Библията, като редактира и съществено подобрява превода на Лутер и отхвърля учението му за двете царства, Небесно и Земно. Това е една от причините да не се стигне до обща политика на протестантските князе срещу империята и папството. Заловен като войник в битката при Капел, на 11 октомври 1531 г. е измъчван и убит от католиците.

¹¹ Йоханес Екомалпадий, или Йоханес Хусген (1482–1531), протестантски реформатор, калвинист, един от основателите на новата теология, помага на Еразъм и редактира неговия превод на Библията от иврит; преподавател по Свето писание в университета в Базел. Широка известност получава сентенцията му „Напуснах монашеството и открих християнина“.

Какво отсъди за Библията Албрехт, епископ на Майнц

В Ейслебен малко преди смъртта си доктор Мартин Лутер рече: През лето Господне 1530-о в Райхстага в Аугсбург епископът на Майнц Албрехт чел Библията; тогава дошъл един от съветниците му и рекъл: милостиви господарю, какво търси Вашата благородна душа в тази книга? На което епископът отвърнал: Господ знае що за книга е това, обаче всичко в нея е против нас.

Словото Божие трябва да е осъзнато

Веднъж доктор Лутер рече: Преди всичко трябва да знаем дали учението ни, както го възприемаме и развиваме, е Божие Слово; защото само когато знаем това, можем здраво да градим и делото ни да е дълг, каквото и трябва да остане, та никой дявол да не го срути, още по-малко и светът с всичката му пасмина, колкото и тя да се опълчва, злобеейки срещу Него. Слава Богу, аз твърдо смятам учението си за Божие Слово и изгоних от сърцето си всяка друга вяра, пък ако ще да казват каквото се сетят. И съм начисто, преодолявайки изцяло тези тежки мисли и изкушения, понеже сърцето ми понякога казваше: само ти ли си този, дето пази чисто Божието Слово, пък другите го нямат никога? Тъй ни изкушава сатаната или пък яростно ни напада с името и чиновете на Църквата. Хубаво правиш, казва той, ти нападаш онова, което досега е утвърждавала Христовата църква и дълги години го е приемала за правилно, сякаш то е неистина и с новото си учение искаш да срутиш духовния и светския ред.

Този аргумент намирам без изключение у всички пророкувания, където най-изтъкнати водачи на Църквата и реда казват: ние сме народът Божи, тъй като сме пазители на реда, създадени и назначени от Бог. Трябва да се придържате към това, което ние като най-голямото и добро творение решаваме и приемаме за право; че кои сте вие, смешници, та да ни учите, когато се броите на пръстите на една ръка? Затова тук човек не трябва да е само

запленен и въоръжен със Словото Божие, а трябва да осъзнава сигурността на учението, тъй като инак не би устоял в битката; трябва да може да каже: напълно съм сигурен, че това, което уча и твърдя, е същинското Слово Божие и крайното решение на най-висшия Владетел на небето, вечната и неизменна истина; всичко останало, което не съвпада с това или пък му е противно, е суетна дяволска лъжа, неистина и неправда.

И същото е, когато някой започне игра и постоянно е в нея, казвайки: всички вие често лъжете и сте неправи, докато право е само моето учение и осъзната Божия истина, на която държа и стоя в нея, ако ще цял свят да твърди друго. Защото Бог не може да лъже, имам думата Му, която никога нито мога да забравя, нито пък да бъде скрита зад всичките порти адови, а и ми идва още утехата, чувайки казаното от Него: ще ти дам люде и слушатели, които трябва да я разберат; остави на Мене грижата да държа на теб, стига ти здраво да се придържаш към словото Ми.

Човек трябва да е сигурен, че учението е право и вечна истина и да не се пита как то се приема от хората.

Пророчество на доктор Мартин Лутер за учението му

Доктор Мартин Лутер веднъж рече: Онези, които не искаха да имат ядката на учението ми, докато съм жив, ще се радват, когато умра, понеже ще получат черупките и като започнат да ги подреждат, ще си заоблизват пръстите. *И продължи:* Нека всеки си даде време и го използва да жъне, докато има зрял клас, защото речено е от Христос Господ наш според Йоана: още малко време светлината е с вас; ходете, докато имате светлината, за да не ви обгърне мрак.¹²

---

¹² Иоан. 12:35.